

Huumeet ja rikollisuuden kasautuminen taparikollisuudessa

Tuula Kekki & Tanja Noponen

Valtaosa rikollisuudesta kasautuu pienelle ryhmälle henkilöitä, jotka kuormittavat oikeusjärjestelmää. Tämä taparikollisten ryhmä on nostettu vahvasti esiin sosiaali- ja kriminaalipoliittisessa keskustelussa, ja syrjäytymisen syistä sekä siihen vaikuttamisen keinoista on olemassa jo paljon tietoa. Usean ministeriön yhteistyönä valmistuneessa Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa (STO 2004) määritellään syrjäytymisen lisääntyminen tärkeimmäksi sisäisen turvallisuuden uhkatekijäksi tulevaisuudessa. Ohjelman mukaan rikolliseen elämäntapaan päädytään edelleenkin valtaosin osana syrjäytymiskehitystä: ”Pikkurikollisuuden, alakulttuurien, päihteiden ongelmakäytön kautta voidaan joutua rikolliselle uralle, jota on hyvin vaikea enää katkaista. Siten syrjäytymisen estäminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa on merkittävä tekijä, jos halutaan vaikuttaa rikosten ja häiriöiden määrään.” (STO 2004, 17–18.)

Taparikollisuuteen liittyy ajatus rikoskierteestä, joka alkaa lievillä teoilla ja mahdollisesti syvenee kohti vakavia rikoksia. Riskitekijöitä kartoittavissa tutkimuksissa (ks. Lüders 2004) lähdetään perinteisesti siitä ajatuksesta, että taparikollisen tuleva rikollinen kehitys voidaan ennustaa jo varhain rikosuraan liittyvien piirteiden ja erilaisten psyykkis-sosiaalisten taustamuuttujien avulla. Rikosuran syvenemiseen vaikuttavien riskitekijöiden tunnistamisen avulla voidaan siten ennakoida niin kutsuttujen riskinuorten valvonnan ja tuen tarvetta. Taparikollisuus liitetään syrjäytymisyyteen, päihteiden ongelmakäyttöön,

antisosiaalisuuteen ja kehitys- tai oppimishäiriöihin sekä psyykkisiin ongelmiin (DeLisi 2005; Best & Sidwell & Gossop & Harris & Strang 2001; Otero-Lopez & Luengo-Martin & Miron-Redondo & Carrillo-De-La-Peña & Romero-Triñanes 1994).

Huumeiden käyttöä pidetään yhtenä merkittävänä riskitekijänä rikoskierteen kehittymisessä. **Kinnusen** (1996, 140) mukaan nuorena aloitettu omaisuusrikosten teko ja rikolliseen alakulttuuriin tutustuminen johtaa suurella todennäköisyydellä myös huumausainekokeiluihin. Huumeiden käyttö aikuisiässä on yhteydessä elämäntapaan, jossa esiintyy rikollista käyttäytymistä ja yh-

teiskunnallisiin normeihin kiinnittymisen ja sosiaalisen tuen puutetta (Newcomb & Galaif & Carmona 2001; ks. Otero-Lopez ym. 1994). Aikaisemmissa tutkimuksissa (Kekki 2005; Kinnunen 2001; Perälä 2002) on osoitettu huumeiden käyttäjien tekemän rikollisuuden moninaisuus. Omaisuusrikosten lisäksi huumausaineiden käyttöä rahoitetaan välittämällä huumeita. Huumeiden käyttäjien tekemien rikosten motiiveja käsittelee tutkimuksen (Kekki 2005) mukaan rikosten yleisin motiivi oli oman hyödyn tavoittelu, kuten taloudellisesti vähäpätöisen tavaran hankkiminen todennäköisesti omaan käyttöön. Toiseksi yleisimmän motiivina oli taloudellisen voiton tavoittelu. Varsinaisia käytöstä aiheutuvia rikoksia olivat apteekkimurrot, reseptiväärennökset sekä huumaavien aineiden vaikutuksen alaisena tapahtuneet liikenerikkomukset. Joka viidennessä tapauksessa rikoksen motiivi jäi hämäräksi, sillä tekojen taustalla saattoi vaikuttaa jännityksen haku, ”tilaisuus tekee varkaan” -tyyppinen tilanne tai pelkkä päänäpistö. (Kekki 2005.)

Todennäköisesti lähes jokainen ihminen syyllistyy elämänsä aikana johonkin rikokseen tai rikkomukseen. Normien rikkominen liittyy erityisesti nuoruuteen ja se on usein ohimenevä vaihe, vaikka joillekin rikollinen toiminta jääkin pysyväksi elämäntavaksi; ajanvieton ja elannon hankkimisen tavaksi. Useiden tutkimusten (Kyvsgaard 2003; Kinnunen 2001; Allen 2005; Soothill & Ackerley & Francis 2004; Kääriäinen 1994) mukaan rikosuran aktiivisin vaihe asettuu 18. ikävuoden kohdalle, jatkuu muutamia vuosia ja alkaa sen jälkeen laskea. **Marttusen** ja **Kivivuoren** (2005) mukaan aikuiset tekevät valtaosan rikoslakirikoksista, vaikka nuoruus on ikäryhmien kokoon suhteutettuna aktiivisinta rikoksenteon aikaa. Toisin sanoen nuoruus on elämänkaaren ”rikollisinta” aikaa, ainakin tarkasteltaessa yleisimpiä omaisuus- ja väkivaltarikollisuuden lajeja (Kivivuori 2005).

Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon ja alkoholiin (Marttunen & Kivivuori 2005, 169). Kymmenvuotisjakson 1995–2004 aikana nuorisoriikollisuuden painopiste on siirtynyt omaisuusrikoksista huumeiden käytön suuntaan. Eräs merkittävä kehityslinja nuorten suhteessa rikoksiin on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut se, että lainkuuliaisten nuorten osuus on jatkuvasti kasvanut. (Kivivuori 2005, 60–63.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan huumeita käyttäviä henkilöitä, joiden rikollinen käyttäytyminen ei ole ajoittunut vain nuoruusvuosiin vaan jatkuu aktiivisena vielä aikuisiällä kaikista viranomaistoimista huolimatta. Kiinnostuksen kohteena on selvittää rikollisuuden muuttumista rikoshistorian aikana sekä huumeiden käytön roolia rikoskierteen jatkumisessa. Taparikollisella¹ tarkoitetaan henkilöitä, joiden tekemien rikosten määrä ja tiheys viittaavat rikolliseen elämäntapaan. Rikoksenteon frekvenssi on siten yhtä määräävä tekijä kuin elämäntapaan liittyvät rikoksenteon merkitykset, kuten toimeentulon turvaaminen tai ajanvietto. Huumeiden käyttäjillä viitataan henkilöihin, jotka ovat jääneet kiinni huumausainerikoksista. Rikosmerkinnällä tarkoitetaan poliisin tutkintailmoitusjärjestelmään kirjattua rikosilmoitusta. Rikoshistorian käsitettä käytetään kuvaamaan sitä kokonaisuutta, joka muodostuu kaikista yhden henkilön tekemiksi epäillyistä rikoksista.

Rikoskierteen riskitekijät

Joidenkin tutkimusten (ks. Lüders 2004, 31–32) mukaan ei ole yksiselitteisiä riskitekijöitä, kuten luonteenpiirteet ja sosiaalinen tausta, joiden perusteella voitaisiin erottaa rikoksen tekijät muista henkilöistä varhaisessa vaiheessa. **Kääriäisen** (1994) mukaan ennustamisessa on ongelmana se, että rikos ei ole parantumaton sairaus vaan osa inhimillistä

tahdonalaista toimintaa, jolla on oma rationaalisuutensa. On mahdotonta ennustaa varmuudella, ketkä jatkavat rikosuraansa, vaikka tilastolliseen todennäköisyyteen perustuvia malleja pystyttäisiinkin tekemään. Kääriäisen mukaan voidaan olettaa, että moninkertaisen rikoksenuusijan rikosura kehittyy tavallisesti nuoresta seikkailijasta puoliammattilaisen tai ammattilaisen kautta moniongelmaiseksi. Hänen tutkimuksessaan ilmeni kuitenkin, että monet rikoksenuusijat eivät olleet käyneet läpi erityistä ammattilaisuuden vaihetta, jossa rikokset olisivat suunnitelmallisia, kohtuullisen hyvin toteutettuja ja saaliit kohtalaisen suuria. (Kääriäinen 1994, 60, 70–71.) **Salmen** (2004, 42) mukaan yksilön rikoskäyttäytyminen ei ole yhtenäinen jatkumo lapsuudesta aikuisuuteen, vaan käytös vaihtelee eri ikäkausina ja voi kehittyä eri suuntiin elämäntilanteiden muuttuessa (ks. Kääriäinen 1994; Kyvsgaard 2003).

Riskinuoria luokitelleessa tutkimuksessa (Dembo & Schmeidler 2003) havaittiin päihteiden käytön, rikollisen toiminnan ja mielenterveysongelmien olevan nuorten elämän kannalta erityisiä riskitekijöitä varsinkin, jos nämä ongelmat kasautuvat samanaikaisesti. Tutkimuksissa (mm. Allen 2005, 357) on löydetty tiettyjä kriittisiä tilanteita, kuten fyysinen tai seksuaalinen väkivalta sekä läheisen ihmisen menetys, joiden jälkeen päihteiden väärinkäyttö on saattanut lisääntyä dramaattisesti. Nuorella iällä tehdyt rikokset on havaittu riskitekijäksi taparikollisuudelle. Joidenkin rikosuratutkimusten mukaan (Newcomb ym. 2001; Kyvsgaard 2003; Makkai & Payne 2005; Piquero & Brame & Lynam 2004) varhaisessa vaiheessa aloitettu rikollisuus muuttuu säännölliseksi hyvin nopeasti ja jatkuu pitkään.

Svenssonin (2002) mukaan rikollisuuden kehittyminen on todennäköistä, jos henkilö tekee ensimmäisen rikoksensa 15–17-vuotiaana (ks. Kyvsgaard 2003). Hän kuvaa tutki-

muksessaan strategisiksi rikoksiksi sellaisia laittomia tekoja, joiden esiintyminen varhaisessa vaiheessa rikollisuutta viittaa siihen, että rikollinen ura jatkuu laajana jatkossakin. Kulkuneuvojen varkauksiin, huumerikoksiin ja ryöstöihin ensimmäisenä rikoksenaan syyllistyneillä henkilöillä on korkea riski jatkaa rikollista elämäntapaa. Myymälävarkauteen ensimmäisenä rikoksena syyllistyneillä tämä riski taas on hyvin alhainen. Rikoskierteen katkaisuun tähtäävät toimet tulee hänen mielestään keskittää niihin henkilöihin, jotka ovat tuomittuja korkean riskin rikoksista. Rikos itsessään ilmaisee tietynlaista elämäntapaa, joka aiheuttaa riskin rikollisen uran jatkumiseen. (Svensson 2002, 395.)

Alakulttuuriteorioissa painotetaan kavერი- ja vertaisryhmän merkitystä, ja nuorten rikollinen toiminta nähdään vapaaehtoisuuteen pohjautuvana ajeltamisena rikollisen ja laillisen toiminnan välimaastossa (ks. Salmi 2004, 2005; Kääriäinen 1994). Nuorten rikollisuusikäyttyymisessä on havaittu korostuvan ryhmässä toimiminen ja tekojen suunnittelemattomuus. Tekojen motiivit liittyvät enemmän jännityksenhakuun kuin esimerkiksi taloudellisten etujen hankintaan (Kääriäinen 1994, 43–47; ks. Kekki 2005). Toisaalta eristäytyminen marginaaliin on itseisarvo nuorten jäsentäessä maailmaa rikolliseen alakulttuuriin ja järjestäytyneeseen yhteiskuntaan. Leimautuminen huumeiden käyttäjäksi tai taparikolliseksi saattaa johtaa henkilön eristäytymiseen lähiyhteisöstään ja yhteiskunnan arvoista, mutta voi nostaa hänen arvoaan rikollisissa piireissä ja motivoida häntä jatkamaan rikollista elämäntapaansa. Esimerkiksi huumeiden käyttö voi tarjota aseman viranomaisvastaisuutta, maskuliinista elämäntapaa ja riskinottoa arvostavassa yhteisössä (Jacobs & Topalli & Volkan & Wright 2003). Kääriäisen (1994, 83) mukaan rikosuran kohdalla kysymys on siitä, miten rikoskontrolli muokkaa ”rikoskierteeseen”

joutuneen henkilön minuutta sellaiseksi, että rikollisuudesta tulee hänelle subjektiivisesti mielekäs elämäntapa, sillä tuskin kukaan ajautuu uralle ilman henkilökohtaista aktiivisuutta.

Tutkintailmoitukset tilastoaineistona

Artikkelissa kuvataan poliisin tutkintailmoitusaineiston avulla taparikollisten rikoshistorian luonnetta; millaisista teoista henkilöt ovat olleet epäiltyinä rikoshistorian alkuvaiheessa ja myöhemmin aikuisiässä sekä miten alkuvaiheen rikollisuus on yhteydessä rikoshistorian kehittymiseen. Tavoitteena on selvittää, muuttuuko rikollisuus ajan myötä vakavammaksi ja mikä merkitys huumeiden käytöllä on rikollisen käyttäytymisen jatkamiseen vielä aikuisiässä.

Tutkimusta varten poimimme poliisiasiain tietojärjestelmästä (Patja) vuodelta 2002 kaikki Helsingissä huumeaineiden käyttö- tai huumerekoksista epäilty henkilöt, joilla oli näiden huumeimerkintöjen lisäksi vähintään 15 muuta rikosmerkintää. Toisena rajauksena oli se, että henkilöt olivat ensimmäisen rekisteristä löytyvän merkinnän aikana korkeintaan 25-vuotiaita. Kyseiset kriteerit täyttäviä henkilöitä oli vuonna 2002 yhteensä 162. Heistä poimittiin vielä satunnaisotannalla 50 henkilöä, joiden osalta tiedot tallennettiin aineiston analysointia varten. Lukumäärä antoi riittävän monipuolisen kuvan monikerkaisten rikossensuujoiden rikoshistoriasta, sillä he olivat olleet epäiltyinä² yhteensä 7627 eri rikoksesta. Analyysiin soveltuvien henkilöiden valintaprosessin aikana kävi lisäksi ilmi rikoshistorioiden yhdenmukaisuus rikosnimikkeiden osalta, vaikka elinaikana tehdyn rikollisuuden määrä vaihteli ja todennäköisesti tutkintailmoitusten lähiluvun kautta olisi hahmottunut erilaisia tarinoita henkilöiden

rikollisuuden yksityiskohdista.

Tutkintailmoitukset koostuivat poliisin kirjaamasta selosteosasta, josta ilmenivät rikosepäilyjen pääpiirteet sekä tutkinta- ja toimenpidetietoja. Tähän selosteosaan kirjaataan epäillyn ja todistajien kuulustelukertomuksen sisältö, asianomaisten rangaistus- ja korvausvaatimukset, lista takavarikoiduista tavaroista ja poliisin pakkokeinojen perustelut. Lisäksi tutkintailmoitusten loppuosasta oli luettavissa poliisin sisäiseen käyttöön tarkoitettu tutkintamuistio, johon poliisit voivat kirjoittaa vapaamuotoisesti havaintoja ja muistiinpanoja tapahtuneesta rikoksesta ja mahdollisesta tekijästä.

Keräsimme merkintöjä vuoden 2004 loppuun mennessä tehdyistä rikoksista ja rikkomuksista,³ joista henkilöt olivat olleet epäiltyinä. Poimimme tietoja ensimmäisen rikosepäilyn ja huumeausainemerkinnän tapahtuma-ajankohdasta, jotta saimme selville rikosten aikajärjestyksen ja henkilön iän teko hetkellä. Luimme tutkintailmoitukset huolella läpi ja keräsimme ilmoituksista yksityiskohtia rikosten tekotavoista, rikoskumppaneista ja rikoksen asianomaisista sekä virka-apupyynnöistä, joita poliisi oli saanut sosiaalivirastolta, puolustusvoimilta, syyttäjälaitokselta, tuomioistuimelta tai rangaistuksen täytäntöönpanoviranomaisilta. Kuulustelukertomusten ja poliisin kirjaamien tutkintamuistioiden pohjalta välittyi tietoa muun muassa rikosten suunnitelmallisuudesta ja motiiveista, perhe- ja seurustelusuhhteista sekä huumehoidon asiakkuuksista. Tietojen avulla rakensimme jokaisen henkilön kohdalla ”merkintähistorian”, joka suurella todennäköisyydellä on lyhyempi kuin todellinen rikoshistoria, koska kaikki rikokset eivät tule poliisin tietoon eikä poliisi pysty selvittämään kaikkia rikoksia.⁴ On myös muistettava, että tutkimuksessa tarkastellaan rikosepäilyjä, ei välttämättä syytteesen tai tuomioon johtaneita rikoksia. Tutkintailmoitusjärjestelmästä kerätty tilasto-

aineisto selittää yhtä lailla rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuutta kuin ilmitullutta rikollisuutta.

Otokseen valituista henkilöistä kirjattiin ylös myös vanhentuneet rikosmerkinnät poliisiasiain tietojärjestelmän arkistosta (niin sanottu Patja-arkisto⁵). Tietoja kerättiin näistä kahdesta järjestelmästä usean kuukauden aikana, joten on mahdollista, että jotkut näpistykset, liikenne rikkomukset tai muut lievemmat rikokset ovat kirjautuneet kahdesti. Pyrimme karsimaan päällekkäisyyttä vertaamalla tietojärjestelmien sisältämiä rikosnimikkeitä ja rikosepäilyjen määriä keskenään tulostamalla Patja-arkistosta listat henkilöiden rikosmerkinnöistä.

Kaikki aineiston henkilöt olivat jossain vaiheessa elämäänsä asuneet Helsingissä tai muualla pääkaupunkiseudulla. Rikokset oli tehty pääosin Helsingissä, mutta riippuen henkilön asuinkunnasta tai elinpiiristä, rikosepäilymerkintöjä oli kirjattu laajalta alueelta ympäri Suomea. Otokseen valikoituneet henkilöt olivat syntyneet vuosien 1969–1986 välillä, joten he olivat 18–35-vuotiaita tarkastelujakson lopussa vuonna 2004. Puolet henkilöistä oli 24–28-vuotiaita. Aineiston nuorimpaan, 18–23-vuotiaiden ikäluokkaan kuului 14 henkilöä ja vanhimpaan, 29–35-vuotiaiden ikäluokkaan 11 henkilöä. Otokseen valikoituneilla henkilöillä on iästä johtuen erilainen rikoshistoria, joten aineisto ei mahdollista rikoshistorioiden keskinäistä vertailua. Sitä vastoin aineistolla pystytään tarkastelemaan huumeita käyttävien taparikollisten rikollisuuden alkuvaiheita sekä ilmi tulleen rikollisuuden intensiviteettiä rikoskierteen jatkuessa. Yksi henkilö oli lopettanut huumeiden käytön ja rikosten teon, ja häneen liittyvät merkinnät koskivat viimeisiltä tarkasteluvuosilta ainoastaan omaisuusrikoksen kohteeksi joutumista. Muut henkilöt jatkoivat poliisiasiain tietojärjestelmän mukaan huumeiden käyttöä ja rikosten tekoa vielä

vuonna 2005.

Aineistossa oli 42 miestä (84 %) ja 8 naista (16 %). Naiset edustivat noin kymmenen prosentin vähemmistöä myös kokonaisaineistossa (15 naista ja 147 miestä). Naiset karsiutuivat otoksesta pois, sillä he olivat tyypillisesti olleet epäiltynä harvemmasta kuin viidestätoista rikoksesta. Tähän aineistoon valikoituneilla naisilla oli enimmillään 14 huumerikintää, kun taas miehillä näitä oli enimmillään 46. Muiden kuin huumerikosten osalta eräs nainen oli ollut enimmillään epäiltynä 160 rikoksesta ja mies 670 rikoksesta. Yhteensä 35 henkilöä oli ollut yli sata kertaa epäiltynä jostakin rikoksesta. Sukupuolten välillä ei ollut erityistä laadullista eroa rikollisuuden luonteessa tai rikoshistorian kehittymisessä (ks. Kyvsgaard 2003, 70–74; Soothill ym. 2004).

Tutkintailmoitusaineistosta ilmenee, että huumeita käyttävät taparikolliset olivat kohdanneet poliisin lisäksi useita viranomaisia elämänsä aikana koulussa, armeijassa, äitiysneuvolassa, sosiaalitoimistoissa, huumehoitopaikoissa ja lastenkodeissa sekä poliisilaitoksilla, vankiloissa ja kriminaalihuollossa. Monella miehellä oli merkintä kutsunnoista poisjäämisestä ja armeijaan tai vankilaan palaamatta jäämisestä. Yhdeksällä henkilöllä ei ole merkintää vankeusrangaistuksesta, kaikki muut ovat olleet eripituisia jaksoja vankilassa. Joidenkin lapset oli otettu huostaan vanhempien rikosten takia. Muutama henkilö oli poliisin kirjauksen mukaan hoidossa rikosepäilyn tapahtuessa.

Ensimmäinen rikosmerkintä ja rikollisuuden alku

Nuorin tähän aineistoon poimituista henkilöistä oli 7-vuotias ollessaan ensimmäistä kertaa epäiltynä jostain rikoksesta (tuhotyö; kuvio 1). Nuorin huumerikosmerkinnän

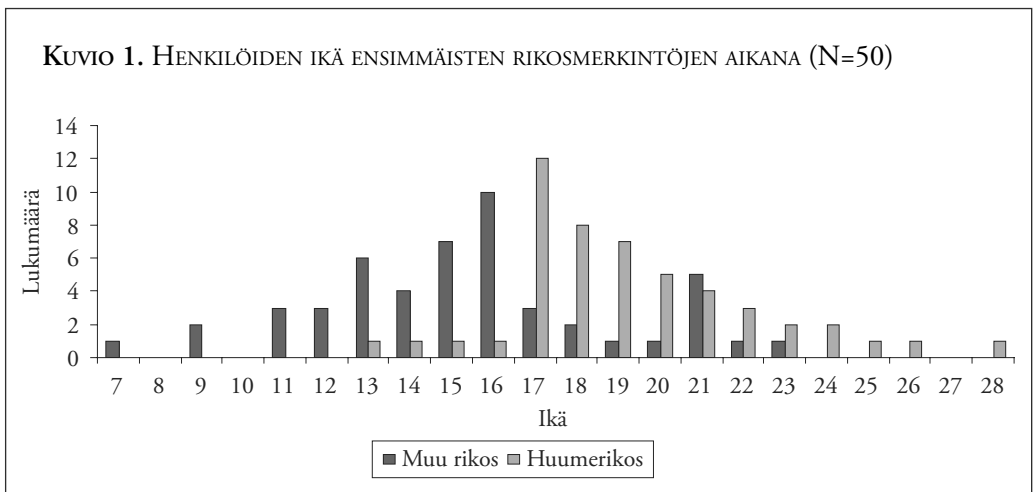
saanut henkilö oli 13-vuotias. Alle 18-vuotiaina ensimmäisen huumerikosmerkinnän sai 16 henkilöä ja muun rikosmerkinnän 39 henkilöä. Yleisimmin ensimmäinen rikosmerkintä oli saatu 16-vuotiaana (20 %) ja huumerikostä 17-vuotiaana (24 %). Rikollisuuden ja huumeiden käytön yhteyttä koskevat tutkimukset osoittavat, että monet nuoret ovat syyllistyneet rikoksiin jo paljon ennen huumeiden käytön aloittamista (mm. Makkai & Payne 2005; Best ym. 2001) ja myös jääneet kiinni muista rikoksista ennen ensimmäistä ilmi tullutta huumeausainerikosta (mm. Kinnunen 2001; Kekki 2004). Myös tästä tutkimuksesta käy ilmi, että henkilöt olivat olleet ensimmäistä kertaa epäiltyinä huumerikoksista, lähinnä huumeiden käytöstä, keskimäärin 3–4 vuotta sen jälkeen, kun he olivat olleet epäiltyinä ensimmäistä kertaa jostakin rikoksesta (ks. myös Allen 2005, 358). Yleisimmin huumerikoksista oli jääty kiinni kaksi vuotta myöhemmin kuin muista rikoksista. Tosin muutama henkilö jäi kiinni huumeista heti samana vuonna ja muutama vasta kymmenen vuotta myöhemmin.

Yhteensä 66 prosenttia (n=33) aineistoon poimituista henkilöistä oli ollut epäiltyinä ensimmäisenä rikosmerkintävotenaan vähintään kerran omaisuusrikoksesta, kuten

varkaudesta, näpistyksestä tai kulkuneuvojen käyttövarkaudesta. Varkaudet ja murrot on mainittu myös muissa tutkimuksissa (mm. Soothill ym. 2004, 412– 413) nuorten ensirikoksiksi, toisin kuin ryöstöt, pahoinpitelyt, huumerikokset, seksuaalirikokset ja petokset. Yli puolet (55 %) ensimmäisen kerran omaisuusrikoksesta epäillyistä oli korkeintaan 15-vuotias. Suurin osa (61 %) nuorista oli ensimmäisenä merkintävotenaan epäiltyinä omaisuusrikoksesta useammin kuin kerran keskiarvon ollessa 4,5 omaisuusrikosta. Joka kymmenes oli heti ensimmäisenä vuotenaan 10–37 kertaa epäiltyinä omaisuusrikoksista (ks. Kinnunen 2001, 106).

Tutkintailmoitusten mukaan nuoret tekevät omaisuusrikoksia harvoin yksinään, sitä vastoin rikokset tehtiin yhdessä samanikäisen kaverin kanssa tai 4–5 henkilön ryhmässä. Alaikäisenä kyse oli tyypillisesti nuorisoyoukon tai kaksikon tekemistä ryöstöistä, joissa väkivallalla uhkaamalla tai sitä käyttämällä painostettiin saman ikäistä nuorta luovuttamaan kännykkänsä tai rahansa. Toiseksi alaikäiset osallistuivat asunomurtoihin ikäistään vanhemman kaveripiiriin mukana sekä elektroniikan tai muun kallisarvoisen tavarain varastamiseen kaupoista. Lisäksi he olivat epäiltyinä alkoholin, tupakan, kosmetiikan

KUVIO 1. HENKILÖIDEN IKÄ ENSIMMÄISTEN RIKOSMERKINTÖJEN AIKANA (N=50)

tai muun henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitettua esineen näpistämistä. Ohessa on tutkintailmoitusaineistosta esiintynyt kuvaus kahden alaikäisen tytön tekemästä törkeästä ryöstöstä:

Tekijät olivat lyöneet, potkineet ja repineet tukasta sekä pakottaneet asianomistajan riisuuntumaan. Seuraavana yönä uhri on viety sairaalaan oksentelun ja vatsakipujen vuoksi. Tapaus oli ollut pitkäkestoinen, n. 30–60min. Toinen tekijä oli sanonut haluavansa pitkittää kiusaamista. Tekijät vaativat rahaa ja saivat 9 markkaa.

Toiseksi useimmiten (n=6) ensimmäinen merkintä poliisin rekisteriin oli saatu väkivaltarikoksesta, useimmiten pahoinpitelystä. Nämä nuoret olivat pääosin 16-vuotiaita tai sitä nuorempia. Neljä nuorta oli epäiltyä väkivaltaisesta teosta ensimmäisenä vuonna useammin kuin kerran. Seitsemän nuorta oli ollut epäiltyä ensimmäisen kerran muista rikoksista, kuten vahingonteosta, alkoholiuoman hallussapidosta alaikäisenä tai terä-aseen hallussapidosta julkisella paikalla. Neljällä henkilöllä ensimmäisen rikosepäilyn nimikkeenä oli liikenne rikos tai -rikkomus. Ensimmäisenä merkintävuotenaan liikenne rikoksista epäillyistä 18 nuoresta kymmenen oli epäiltyä 1–2 kertaa, kaksi 5–6 kertaa ja yksi nuori peräti 36 kertaa.

Edellä esitetyt tuloksemme osoittavat, että huumeita käyttäneet henkilöt syyllistyvät ensimmäisinä rikoksinaan erityisesti

omaisuusrikoksiin. Kinnusen tutkimuksen (2001) mukaan huumauserikokseen tuomittujen henkilöiden rikosura alkoi varkausrikosten lisäksi huumauserikoksilla, kun elämänsä aikana muusta kuin huumerikoksesta tuomittujen ensimmäinen rikos taas oli useimmiten rattijuopumus. Ajoneuvojen luvattomat käytöt ja rattijuopumukset tulevat rikosuralle tyypillisesti ennen huumauserikoksia, mutta selvästi varkausrikoksia vähäisemmässä määrässä. (Kinnunen 2001, 24–31.) Tanskalaiset nuoret aloittivat rikosuransa erityisesti liikenne rikoksilla, kuten ajoneuvon kuljettamisella ilman ajo-oikeutta (Kvysgaard 2003, 109), mutta tähän tutkimukseen kerätyn 50 henkilön aineiston perusteella liikenne rikoksista jäätiin kiinni yleensä vasta täysi-ikäisenä. Svenssonin (2002, 396–404) mukaan jatkuvasti rikoksia tekevät henkilöt (chronic offenders) yleensä syyllistyvät ensimmäiseen rikokseensa suhteellisen nuorina ja ovat yliedustettuina niiden joukossa, jotka syyllistyvät kaikkein vakavimpiin rikoksiin kuten ryöstöihin, huumerikoksiin ja autovarkauksiin. Iän ja tekojen vakavuuden osalta otokseen valikoituneet henkilöt lukeutuvat Svenssonin kuvaamiin aktiivisiin rikosentekijöihin.

Kukaan aineiston henkilöistä ei ollut epäiltyä huumauserikoksesta ensimmäisenä rikoksenaan, mutta kolme nuorta oli ensimmäisenä merkintävuonna epäiltyä huumeiden hallussapidosta, yksi käytöstä ja yksi hankkimisen yrityksestä. **Soothillin, Ackerley ja Francis** (2004, 413) tutkimuksen mukaan nuorten ensirikos ei tavallisesti liity huumeisiin, vaan huumerikoksiin rekrytoiminen alkaa 17-vuotiaana, jota nuorempana

TAULUKKO 1. ENSIMMÄISEN RIKOSEPÄILYN MÄÄRÄ, KESKIARVO JA MOODI ENSIMMÄISEN MERKINTÄVUODEN AIKANA (N=50)

	N	%	Keskiarvo	Moodi
Muut rikokset	33	66	4,5	1
Liikenne rikkomukset	6	12	1,4	1
Väkivaltarikokset	4	8	4,5	1
Omaisuusrikokset	7	14	2,1	1
Yhteensä	50	100		

on jo syöllistetty joihinkin muihin rikoksiin. Ensimmäiseen huumausainemerkintään liittyvä huumausaine ei käynyt ilmi 20 henkilön kohdalla, koska rikosepäily oli vanhentunut ja Patja-arkiston tiedoista selvisi ainoastaan rikosnimike, joka oli yleisimmin huumausaineen hallussapito. Tutkintailmoituksissa, joissa ensimmäistä huumerikosepäilyä koskeva aine oli merkitty, se oli yleisimmin hasis (n=16). Muissa tapauksissa ensimmäisellä kerralla oli kyse amfetamiinista (n=6), Subutexista (n=4) ja muista lääkkeistä (n=4) sekä heroiinista (n=3). Tutkintailmoituksista ilmenee, että huumeita yleisemmin alaikäisten tekemien rikosten, kuten näpistysten ja liikennerikosten, yhteydessä esiintyi alkoholi. Alaikäisten huumerikoksissa taas oli yleisimmin kyse huumausaineen vähäisestä hallussapidosta ja käytöstä, mutta mukana on myös muutama törkeä huumausainerikos, jota kuvaa seuraava tutkintailmoituksesta nostettu esimerkki:

Epäilty oli (16–18-vuotiaana) vaihtanut tietokoneita huumeisiin, joita myynyt eteenpäin ja käyttänyt myös itse. On myynyt Helsingissä teknobileissä ja kadulla 200 grammaa amfetamiinia 1–5 gramman erissä grammahinnan ollessa 300 markkaa.

Rikoshistorian alkuvaiheessa henkilön huumeiden käyttö saattoi tulla ilmi takautuvasti selvitetäessä jotain muuta rikosta. Tutkintailmoitusten laadullisessa tarkastelussa havaittiin, että joissain tapauksissa omaisuusrikoksesta epäilty kertoi poliisille tehneensä kyseisen rikoksen selviytyäkseen huumeve-loistaan tai jäi kiinni vähäisen määrän hallussapidosta liikkuaan rikoksia tekevässä kaveriporukassa. Joissain tapauksissa epäillyn huumeiden käyttö tuli ilmi reseptiväärennösten yhteydessä. Toisinaan ilman aikaisempaa huumetaustaa olevilta henkilöiltä löytyi hallusta muistio, jossa oli velkoihin ja huumausainekauppoihin viittaavia merkintöjä. Toisinaan tieto henkilön huumeiden käytöstä tuli poliisille virka-apupyynnön myötä

muilta viranomaisilta. Tällaisissa tapauksissa esimerkiksi huostaanotettu nuori oli jäänyt palaamatta nuorisokotiin, jolloin nuorisokodin henkilökunta oli jättänyt virka-apupyynnön poliisille ja kertonut nuoren käyttävän huumeita. Ohessa on tutkintailmoituksesta poimittu esimerkki jälkikäteen paljastuneesta huumeiden käytöstä:

Esitutkinnassa on käynyt ilmi, että (19-vuotias epäilty) on käyttänyt heroinia ainakin viimeiset kolme vuotta, jona aikana on hankkinut sitä varastamistaan tavaroista saamalla rahoilla. 12.9.99 varastamastaan matkapuhelimesta saamallaan rahoista 150 markalla osti yhden Subutex-tabletin vieroitusoireisiin.

Seuraamukset alaikäisenä kiinnijäämisestä vaihtelivat sosiaalityöntekijän tapaamisvelvoitteesta nuorena henkilönä tuomittuun ehdolliseen rangaistukseen. Vaikka rikollisura alkaa tavallisesti vähäisillä rikoksilla, tulee tutkijoiden (Makkai & Payne 2005; Piquero & Brame & Lynam 2004; Dembo & Schmeidler 2003; Laitinen & Nyholm 1995) mielestä yhteiskunnan interventioiden puuttua niihin ja tarjota nuorille tukea jo varhaisessa vaiheessa. Näin voidaan katkaista alkava rikosura sekä estää sitä syvenemästä pitkäkestoiseksi käyttäytymistavaksi. **Newcombin, Galaifin ja Carmonan** (2001) mukaan huumeepidätysten ja tuomioiden ajoittumisella nuoruusikään vaikutti olevan positiivinen yhteys sen kanssa, että henkilö hakee myöhemmässä vaiheessa viranomaisilta tukea huumeongelmaansa. Tämä on luultavasti selitettävissä sillä, että nuorena huumeista kiinnijääminen johtaa usein asiakkuuteen sosiaali-, päihde- tai nuorisopalveluissa, ja näin henkilön tietoisuus palvelutarjonnasta kasvaa ja kynnys hoitoon hakeutumiseen myöhemmässä vaiheessa maldtuu. (Newcomb & Galaif & Carmona 2001, 185–191.) Rikostorjunnan ja ennaltaehkäisyyn kannalta on edellä mainittujen tutkimusten mukaan siten tarkoituksenmukaisempaa ja

tehokkaampaa puuttua nuoriin kuin vanhempiin, jo rikoskierteestä irtautumassa oleviin henkilöihin.

Ensikertalaisesta rikoksen moninkertaiseksi uusijaksi

Rikosepäilyjen määrät eivät tyypillisesti lähteneet kasvuun heti ensimmäisinä vuosina, vaan rikollisuuden voimakas kasautuminen oli havaittavissa vasta myöhempinä vuosina. Tutkintailmoitusten laadullinen tarkastelu havainnollisti, että alaikäisenä tehtyjen rikosten intensiivisyys vaihteli hyvin paljon: osa nuorista oli erittäin aktiivisia tekojen suunnittelussa ja toteutuksessa, kun taas osa oli mukana lähinnä sivustakatsojan roolissa. Jotkut peruskoulukäisinä rikoshistoriansa aloittaneet syyllistyivät useisiin rikoksiin vuosittain, toisilla rikollisuus rajoittui alaikäisenä vain yksittäisiin tekoihin ja lisääntyi vasta myöhemmin.

Tilastollisen aineiston mukaan henkilöillä oli merkintöjä yleisimmin kahdeltatoista vuodelta keskiarvon ollessa kymmenen vuotta. Heillä oli yleisimmin kymmenen merkintää

huumausainerikoksista eli huumausaineiden hallussapidosta, käytöstä, hankkimisen yrityksestä tai huumausaineiden välityksestä, myynnistä tai luovutuksesta. Kokonaismäärien hajonnat olivat hyvin suuria. Huume-merkintöjen kokonaismäärä vaihteli kolmen ja 46:en välillä ja muiden kuin huumeisiin liittyvien merkintöjen määrä vaihteli 25:stä 670:een. Kaikkiaan henkilöillä oli vähimmillään 31 ja enimmillään 700 rikosmerkintää.⁶ Ainoita poikkeuksia rikosepäilyjen määrän kasvulle olivat ne vuodet, jolloin henkilöt olivat vankilassa. Hyvin harvalla oli välivuosia rikoshistoriaa kuvaavassa tutkintailmoitusaineistossa, koska vankeustuomiot katkaisivat siviilielämän vain lyhyiksi ajoiksi ja monet olivat vankeusaikanaan epäiltyinä pahoinpitelyistä tai huumeiden käytöstä sekä vankilomien aikana omaisuusrikoksista.

Henkilöiden rikosurat voi jakaa sen mukaan, olivatko he syyllistyneet etupäässä huumausaine-, omaisuus-, petos-, väkivalta- tai liikenne-rikoksiin. Karkeasti jaoteltuna 20 henkilöä oli epäiltyä etupäässä omaisuusrikoksista ja petoksista, 12 huumerikoksista, 9 väkivaltarikoksista ja 9 liikenne-rikoksista. Näiden päärिकosten tai yleisimpien rikosten

TAULUKKO 2. HENKILÖIDEN RIKOSEPÄILYT (N=50) RIKOSNIMIKKEITTÄIN JA RIKOSEPÄILYJEN MOODI KOKO RIKOSHISTORIAN AIKANA, RIKOSEPÄILYJEN MINIMI- JA MAKSIMIMÄÄRÄT SEKÄ MAKSIMIMÄÄRÄN HALTIJAN IKÄ.

	N	%	Moodi	Min/hlö	Max/hlö	Max/ikä
Varkaudet	50	100	6	2	285	25
Muut rikokset	50	100	1	1	52	29
Näpistykset	49	98	13	0	75	27
Väkivaltarikokset	45	90	1	0	33	29
Petokset	44	88	1	0	33	27
Aserikkomukset	44	88	3	0	35	27
Kätkemisrikkomukset	43	86	2 ja 5	0	26	33
Liikenne-rikkomukset	43	86	1	0	194	28
Käyttövarkaudet	41	82	1	0	186	25

lisäksi heillä tosin oli merkintöjä muistakin rikoksista. Poliisiasian tietojärjestelmään kerättyjä tietoja tarkastelemalla havaittiin, että varkaus oli ainoa yksittäinen rikollisuudenlaji, josta jokainen aineiston henkilöistä oli jossain merkintäuransa vaiheessa ollut vähintään keran epäiltyinä (taulukko 2). Merkintöjen määrät vaihtelivat kahdesta 285 varkausrikokseen. Kätkemis- ja liikenne rikoksista epäiltyinä oli ollut 86 prosenttia aineiston henkilöistä, petoksista ja aseiden hallussapidosta 88 prosenttia ja väkivaltarikoksista 90 prosenttia. Huumeita käyttävien taparikollisten rikoshistoria paljasti siten heidän olleen epäiltyinä hyvin monenlaisista rikoksista, eivätkä he olleet erikoistuneet pelkästään esimerkiksi omaisuus- tai väärennyksrikoksiin.

Taulukkoon 2 on havainnollistettu eniten rikosepäilyjä hallussaan pitävien henkilöiden ikä (max/ikä) tarkastelujakson päättyessä vuoden 2004 lopulla. Otokseen valikoituneet henkilöt olivat 18–35-vuotiaita, ja puolet heistä oli 24–28-vuotiaita. Kätkemisrikoksia eniten tehnyt henkilö kuului aineiston vanhimpaan ikäryhmään, mutta muiden rikosnimikkeiden kohdalla korkeimpien rikosmerkintöjen haltijat eivät olleet otoksen vanhimpia edustajia. Tämä viittaa siihen, et-

teivät rikosmerkinnät kasautua pelkästään iän myötä, vaan aktiivisessa rikoskierteessä voivat olla myös nuoremmat henkilöt.

Kuten muissakin tutkimuksissa (mm. Newcomb ym. 2001) niin myös tässä aineistossa on havaittavissa samantyyppisen rikollisen toiminnan jatkuvan joillakin koko aktiivisen rikosuran alusta loppuun saakka. Tällaisia rikosuran alusta lähtien toistuvia rikoslajeja olivat erityisesti autojen käyttö-varkaudet ja liikenne rikokset (taulukko 3). Muiden rikosnimikkeiden kohdalla ei ollut havaittavissa samanlaista yhteyttä. On syytä muistaa, että rikosepäilyjen kasvu selittyy mahdollisen rikollisen elämäntavan omaksumisen lisäksi poliisin tekijäkeskeisen valvonnan lisääntymisellä. Tutkintailmoitusjärjestelmän laadullisessa tarkastelussa oli havaittavissa, että useat henkilöt toistivat samoja rikoksia ja samankaltaisia tekoja, jolloin monissa autovarkaus- sekä asunto- ja liikemurtoarjoissa poliisit epäilivät tai pystyivät liittämään tietyn tekijän tiettyihin rikoksiin.

Kun tarkasteltiin kaikkia nuoren ensimmäisenä vuonna saamia rikosmerkintöjä keskenään, havaittiin, että varkausmerkinnät ja kulkuneuvojen käyttövarkausepäilyt olivat selkeästi yhteydessä toisiinsa. Kyseinen yhteys

TAULUKKO 3. ENSIMMÄISENÄ VUONNA SAATUJEN RIKOSMERKINTÖJEN YHTEYS MYÖHEMPIIN RIKOSEPÄILYIHIN.

Ensirikos	Elinaikainen rikos								
	Varkaudet	Näpistykset	Käyttö-varkaudet	Liikenne	Väkivalta	Väärennykset	Aseet	Kätkeminen	Petokset
Varkaudet	0,13	-0,13	0,00	0,0	-0,08	0,49**	-0,04	0,06	0,31
Näpistykset	-0,22	-0,01	-0,15	-0,2	-0,13	-0,01	-0,14	-0,02	-0,24
Käyttövarkaudet	0,18	0,11	0,29*	0,1	-0,01	0,14	-0,14	-0,02	0,12
Liikenne	0,24	-0,41	0,00	0,57**	0,05	0,09	0,36**	0,01	0,14
Väkivalta	-0,00	0,08	-0,08	0,1	0,01	0,01	0,1	-0,05	0,04
Väärennykset	0,09	0,18	-0,03	0,0	-0,16	-0,08	0,0	-0,18	-0,14
Aseet	-0,07	-0,23	-0,06	0,2	-0,01	-0,15	0,1	0,03	-0,18
Kätkeminen	-0,13	-0,18	-0,10	0,0	-0,12	-0,10	0,38**	-0,05	-0,12
Petokset	-0,03	0,19	-0,01	-0,03	-0,19	0,20	-0,94	-0,93	0,01

* = $p < 0,05$ ** = $p < 0,01$

oli löydettävissä myös myöhempinä vuosina kerääntyneistä merkinnöistä. Ensimmäisen vuoden jälkeen saadut varkausmerkinnät olivat myös yhteydessä samalla aikavälillä saattuihin liikennerikosmerkintöihin ($r=0.46^{**}$). Liikenne- ja omaisuusrikosten yhteys selittyi pitkälti sillä, että ilman ajokorttia ajosta tai liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäiltynä olleet henkilöt olivat lisäksi ottaneet auton luvottomasti käyttöönsä, varastaneet näistä kulkuneuvoista irtaonta tavaraa tai kuljettaneet autoissa varastettua tavaraa omaisuusrikospaikoilta.

Ensimmäisen vuoden liikennerikosepäilyt olivat yhteydessä aseiden hallussapidosta saattuihin merkintöihin niin ensimmäisenä vuonna ($r=0.38^{**}$) kuin sen jälkeenkin ($r=0.31^{*}$). Näiden tekosten yhteys selittyy todennäköisesti osaksi sillä, että poliisit usein tarkastavat huumeiden käyttäjäksi tietämiensä henkilöiden autot erityisen tarkasti ja etsinnän tuloksena löytyy usein aseita. Ensimmäisenä vuonna saadut aserikosmerkinnät ja samalla aikavälillä saadut merkinnät kätkemisestä olivat yhteydessä toisiinsa todennäköisesti samasta syystä ($r=0.38^{**}$). Ensimmäisen vuoden näpistys-epäilyt olivat yhteydessä samalla aikavälillä saatujen väärennysmerkintöjen ($r=0.62^{**}$) ja petosten ($r=0.51^{**}$) kanssa. Yhteyden takana oli lukuisia tapauksia, joissa henkilöt olivat jääneet kiinni apteekissa yritettyään ostaa väärennetyllä reseptillä lääkkeitä. Merkintä oli tällöin saatu samanaikaisesti väärennyksestä ja reseptin valmistamiseen tarvittavien välineiden, esimerkiksi lääkärin leimasimen tai reseptipohjien näpistyksestä. Toiseksi näpistelijöiltä löytyi usein anastetuksi ilmoitettuja asiakirjoja, kuten ajo- tai pankkikortteja.

Pääasiallinen huumeisiin liittyvä merkintä oli huumausaineen hallussapito: jokainen aineiston henkilöistä oli ollut epäiltynä huumausaineen hallussapidosta. Huumausaineen käytöstä löytyi merkintä 82 prosentilta henkilöistä ja myynnistä, välityksestä tai

luovutuksesta 68 prosentilta. Hankkimisen yrityksestä puolestaan merkinnän oli saanut 38 prosenttia henkilöistä. Ainekohtaisessa vertailussa merkintä huumausaineiksi luokiteltavista lääkkeistä oli yleisin: peräti 80 prosenttia aineistoon poimituista henkilöistä oli jossain vaiheessa ollut epäiltynä muiden lääkeaineiden kuin Subutexin laittomasta hallussapidosta, käytöstä, myynnistä tai hankkimisen yrityksestä. Toiseksi yleisin huumausaine lääkeaineiden jälkeen oli hasis (78 %), kolmanneksi yleisin laittomasti käytetty Subutex (70 %) ja neljänneksi yleisin amfetamiini (68 %). Heroiini oli verrattain yleinen ilmoituksissa havaittu aine: runsas 40 prosenttia oli ollut jossain vaiheessa epäiltynä heroiniin liittyvästä huumausainerikoksesta. Kaikki henkilöt olivat jääneet kiinni useamman kuin yhden aineen käytöstä tai hallussapidosta, mikä viittaa tyypilliseen aineiden sekakäyttöön.

Huumausaineiden myynnistä (11 merkintää) ja hankkimisen yrityksestä (27 merkintää) eniten rikosepäilymerkintöjä saaneet henkilöt kuuluivat otoksen suurimpaan ikäluokkaan (24–28-vuotiaat) heidän ollessa keskimäärin 27-vuotiaita. Hallussapidoista eniten merkintöjä (30 merkintää) saanut 30-vuotias henkilö kuului otoksen vanhimpiin (29–35-vuotiaat) ja huumeiden käytöstä (11 merkintää) ennätystä pitävä 23-vuotias otoksen nuorimpiin (18–23-vuotiaat) ikäluokkaan.

Uran sijasta elämäntapa kavereiden kanssa

Artikkelissa käsiteltiin huumeita käyttävien taparikollisten rikoshistorian kehittymistä poliisin tutkintailmoitusaineiston perusteella. Tilastollisen aineiston mukaan rikollinen toiminta oli alkanut varhaisessa vaiheessa, ja se koostui alkuvaiheessa tyypillisistä nuorten tekemistä rikoksista, kuten omaisuusrikok-

sista, pahoinpitelyistä tai liikennerikoksista. Yleisimmän ensimmäinen rikosmerkintä oli saatu 16-vuotiaana (20 %) ja huumemerkitä 17-vuotiaana (24 %). Henkilöillä oli merkin-
töjä yleisimmän kahdentoista vuoden ajalta keskiarvon ollessa kymmenen vuotta. Huumeita käyttävien taparikollisten rikollisuus ei siten ole pelkästään nuorisoriikollisuutta tai nopeasti ohimenevä elämänvaihe. Tarkastelujakson aikana, ensimmäisestä kiinnijäämisestä vuoden 2004 loppuun, aineiston henkilöt olivat olleet epäiltyinä hyvin monenlaisista rikoksista. Kaikki olivat olleet epäiltyinä varkauksista ja useampi kuin kahdeksan kymmenestä myös liikenne-, kätkemis-, pahoinpitely-, petos-, ase-, väärennys- tai muista rikoksista sekä järjestyshäiriöistä. Henkilöt olivat olleet epäiltyinä huumausainerikoksista huomattavasti harvemmin kuin muista rikoslakirikoksista. Huumeiden välittäminen oli myös hyvin yleistä (68 %). Aikaisemmissa tutkimuksissa (Kekki 2005; Kinnunen 2001) on havaittu huumerikoksista kiinnijääneiden henkilöiden muodostavan ryhmän, joka on syllistynyt myös moniin muihin rikoksiin. Tässä artikkelissa olemme pyrkinneet osoittamaan, että myös yksittäiset huumeita käyttävät taparikolliset olivat olleet epäiltyinä lukuisista erilaisista rikoksista.

Poliisin tietojärjestelmästä kerätyn aineiston mukaan huumeita käyttävien taparikollisten rikoshistorian alku ei ole huomiota herättävä tai erityinen yksittäisten rikosten tasolla. Kaikki ryöstöihin tai pahoinpitelyihin syllistyneet nuoret eivät toista tekoaan jatkossa, mutta toisaalta näpistyksiin syllistyneet saattavat päätyä raskaan rikostaustan omaajiksi, kuten tämän artikkelin henkilöille on tyypillisesti käynyt. Yksi hälyttävä merkki on rikosten uusiminen – monet henkilöt olivat epäiltyinä heti ensimmäisenä vuonna useista rikoksista (vrt. Makkai & Payne 2005). Tutkimuksessa ilmeni myös, ettei rikollisuus alkanut lievillä teoilla raaistuen rikoshistorian

kuluessa, vaan osa oli epäiltyinä jo alaikäisenä vakavista rikoksista, kuten ryöstöistä, huumerikoksista ja törkeistä pahoinpitelyistä.

Tavallisesti nuori otetaan tehostetun lastensuojelun tai sosiaalityön kohteeksi, kun hän jää kiinni huumeiden käytöstä (ks. Newcomb ym. 2001). Rikoskierteen katkaisun ja syrjäytymiskehityksen kannalta tämä on todennäköisesti liian myöhäinen vaihe puuttua ongelmaan. Vaikka riskinuoariajattelu voi olla leimaavaa ja tehostetun viranomaistoimien kohteeksi eivät välttämättä valikoitu eniten tukea tarvitsevat nuoret, on huomionarvoista, että nämä tutkintailmoitusjärjestelmästä poimitut 50 henkilöä ovat olleet epäiltyinä yhteensä 7627 rikoksesta. Rikosmäärien perusteella heitä voi kutsua aktiivisiksi taparikollisiksi (Svensson 2002), mutta on eri asia osoittaa se hetki tai teko, jonka jälkeen heitä on voinut kutsua riskinuuriksi.

Poliisin kirjaamat rikosmerkinnät eivät vastaa henkilöiden todellista rikoshistoriaa, mutta niistä piiryy kuva rikollisuudesta rikosoikeusjärjestelmän näkökulmasta. Artikkelissa käytetyt rikosepäilymäärät saattavat olla liian korkeita tai matalia, joten niihin on suhtauduttava suuntaa-antavasti. On mahdollista, että henkilöiden rikoshistoria on alkanut jo paljon aikaisemmin ja koostunut muista rikoksista, mutta he eivät ole jääneet näistä teoista kiinni (ks. Kyvsgaard 2003, 108). Kiinnijäämisriski esimerkiksi huumeiden käytöstä ei ole kovin korkea, ellei nuori joudu tekemisiin poliisin kanssa muiden rikosten takia. Poliisirekisterissä on saatettu merkitä henkilö rikoksesta epäillyksi, koska hän on liikkunut rikoksen tehneessä kaveriporukassa syllistymättä itse laittomaan tekoon tai koska rikoksen tekotapa on vastannut hänen aikaisemmin tekemiään rikoksia. Huumeita käyttävät taparikolliset ovat olleet epäiltyinä ja jääneet kiinni erityisesti muista kuin huumerikoksista, sillä näissä muissa rikoksissa yleensä asianomainen on ilmoittanut itseensä

kohdistuneesta rikoksesta poliisille.

Henkilöt olivat keskittyneet joihinkin tiettyihin rikoksiin, kuten varkauksiin, petoksiin tai liikenne rikoksiin, vaikka heidän rikoshistoriassaan oli merkintöjä myös muista rikoslajeista. Tekotavat noudattivat pitkälti samaa kaavaa – yksi näpisti lompakkoja toimistojen ja kauppojen sosiaalityötiloista, toinen otti luvattomasti käyttöön ajoneuvoja kerrostalojen parkkipaikoilta, kolmas käytti teräasetta herkästi konfliktitilanteissa ja neljäs kiersi apteekkeja väärennytyjen reseptien kanssa. Osittain näiden tekojen kaavamaisuuden takia he myös jäivät herkästi kiinni.

Tutkintailmoitusaineisto osoittaa, että rikoksia tehtiin myös tietynlaisen elintason saavuttamiseksi ja ylläpidon vuoksi, ei pelkästään taloudellisesta välttämättömyydestä. Henkilöt saattoivat muun muassa anastaa käyttöönsä kalliita urheiluautoja tai maksaa hotelliyöpymisen varustetulla luottokortilla. Rikoshistorioissa ei tapahtunut erityistä urakehitystä (Kääriäinen 1994) sen suhteen, että henkilöt olisivat myöhemmällä iällä käyttäneet rikoksenteossa karttunutta osaamista hyväkseen saavuttaen yhä suurempia voittoja tai välttämättä kiinnijäämistä yhä tehokkaammin. Rikosten teko vaikutti olevan heille tietynlainen elämäntapa, keino kuluttaa aikaa ja hankkia rahaa.

Tilastollisen aineiston avulla ei pysty osoittamaan rikollisuuden muuttumisesta huumeiden käytön myötä, sillä poliisin tietojärjestelmä ei sisällä tietoa huumeiden käytön aloitusajankohdasta, ja toiseksi rikollinen käyttäytyminen oli yleistä jo ennen ensimmäistä huumausainerikosta. Monet henkilöt osallistuivat jo hyvin nuorina taitoa vaativiin murtoihin ja huumeiden myyntiin. Osalla aineiston henkilöistä tekojen suunnitelmallisuus väheni huumeiden käytön myötä ja rikokseen syöllistettiin vahvasti huumaantuneena tai ”tilaisuuden tullessa”, vaikka teko tapa olisi ulkopuolisen arvion mukaan ollut

epätoivoinen ja kiinnijääminen todennäköinen – esimerkkinä broilerin näpistäminen ruuhkaisessa ruokakaupassa, josta kiinnijäätyään tekijä syöllistyi virkavallan väkivaltaiseen vastustamiseen ja häntä rauhoittelemaan tulleen sivullisen pahoinpitelyyn.

Tutkintailmoitusaineisto havainnollisti rikollisuuden sosiaalisen luonteen, sillä rikoksiin syöllistettiin rikoshistorian kaikissa vaiheissa useimmiten kaveriporukassa ja usein myös samojen rikoskumppaneiden kanssa. Kaveripiiriin merkitys rikollisen elämäntavan tiennäyttäjänä ei ole yksinkertainen selitysmalli, sillä yhtä hyvin kuin nuori voi ajautua tiettyyn ”pahatapaiseen” kaveripiiriin, hän voi itse hakeutua omaa arvomaailmaansa vastaavaan seuraan (ks. Salmi 2005). Tutkintailmoitusaineistoista välittyy kuva, että viranomaiset ovat vaihtuneet ympärillä, mutta kaveripiiri pysyy samana. Henkilöt olivat olleet useiden eri viranomaistoimien kohteena ja saaneet tukea rangaistusten lisäksi. On mahdotonta sanoa, olivatko tuki- ja hoitosuhteet liian lyhyitä vai keveitä katkaisemaan rikos- ja syrjäytymiskierrettä. Jatkossa olisi tärkeää tutkia rikoskierteestä irtautumisprosessia sekä niin kutsutuille ongelmanuorille suunnattujen palveluiden vastaavuutta näiden nuorten omiin arvoihin ja tulevaisuuden toiveisiin.

Viitteet

- 1 Taparikollisen-käsite on varsin vakiintunut suomen kielessä, vaikka kirjallisuudessa näkee käytettävän myös termejä rikoksenuusija ja uusintarikollinen. Ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa käytetään termejä highly active-, habitual-, chronic- ja persistent offender sekä career criminal (Svensson 2002).
- 2 Tutkintailmoitusaineisto koostuu esitutkinnassa olevista rikosepäilyistä, joten mahdollisesti nämä henkilöt eivät olleet tosiasiallisesti syöllistyneet tai tulleet tuomituiksi kaikista näistä teoista.
- 3 Rikosnimikkeitä olivat huumausainerikokset (ml. käyttöririkokset, huumausainerikokset ja törkeät huumausainerikokset), varkaudet (ml. ryöstöt), näpistykset, liikenne rikokset, kulkuneuvojen käyttövarkaudet,

- petokset, väärennykset, kätkemisrikokset, väkivaltarikokset (ml. pahoinpitelyt, raiskaukset, vammantuottamukset ja tapot sekä niiden yritykset), aserikkomukset, vahingonteot, häiriköinti ja muut rikokset, joita olivat yleisimmin virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, väärän henkilöllisyyden esittäminen sekä murtoväliin hallussapito.
- 4 Vuonna 2004 omaisuusrikosten selvitysprosentti oli 37,3 %, rikoslakirikosten (ml. liikennerikokset) 65 % ja törkeiden yksilöön kohdistuvien rikosten selvitysprosentti 86,3 % (Poliisi vuonna 2004; ks. rikosten todennäköisyydestä tulla poliisin tietoon Kivivuori 2005, 53–57).
- 5 Tiedot vanhentuneista rikoksista siirretään poliisiasian tietojärjestelmästä samassa tietokannassa olevaan arkistoon. Tutkintailmoituksen tiedot eivät siirry kokonaisuudessaan, vaan arkistosta on luettavissa lähinnä tutkintailmoituksen tiivistelmä, epäilty rikosnimike sekä tapahtumatiedot (tapahtumapaikka, -aika ja ilmoitustapa). Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa (22.8.2003/761) määrää, että ”poliisiasian tietojärjestelmästä poistetaan tutkintailmoitustiedot vuoden kuluttua epäillyn rikoksen syyteoikeuden vanhentumisesta. Alle 15-vuotiaasta rikoksesta epäillystä henkilöstä tehdyt merkinnät poistetaan tietojärjestelmästä vuoden kuluttua siitä, kun rekisteröity on täyttänyt 18 vuotta. Tietoja ei kuitenkaan poisteta, jos jokin merkinnöistä koskee rikollista tekoa, josta on seuraamukseksi säädetty ainoastaan vankeutta tai alle 15-vuotiaana rikoksesta epäiltynä rekisteröidystä tehdään uusia merkintöjä rikoksesta epäiltynä ennen kuin hän on täyttänyt 18 vuotta.”
- 6 Eniten rikoksia tehneellä henkilöllä oli huomattavasti enemmän rikoksia kuin muilla otoksen henkilöillä. Rikosten suuri määrä johtuu mahdollisen rikosaktiivisuuden lisäksi myös kirjaamistavasta, sillä tämä eniten rikosepäilymerkintöjä saanut mies oli muun muassa ollut epäiltynä 186 auton luvattomasta käyttöön otosta, jolloin samassa rikoskokonaisuudessa häntä epäiltiin usein myös varkaudesta ja liikennerikoksista. Näin yhdestä rikostapahtumasta kertyy epäilyjä 558 rikoksesta ($558 = 3 \times 186$).

Lähteet

- Allen, Chris (2005): The Links between Heroin, Crack Cocaine and Crime. Where does Street Crime Fit in? *British Journal of Criminology* 45, 355–372.
- Best, David & Sidwell, Clarke & Gossop, Michael & Harris, Jenny & Strang John (2001): Crime and Expenditure Amongst Polydrug Misusers Seeking Treatment. The Connection between Prescribed Methadone and Crack Use and Criminal Involvement. *The British Journal of Criminology* 41: 1, 119–126.
- DeLisi, Matt (2005): *Career Criminals in Society*. Lontoo: Sage Publications.
- Dembo, Richard & Schmeidler, James (2003): A Classification of High-Risk Youths. *Crime and Delinquency*, 49: 2, 201–230.
- Jacobs, Bruce A. & Topalli, Volkan & Wright, Richard (2003): Carjacking, Streetlife and Offender Motivation. *The British Journal of Criminology* 43: 4, 673–688.
- Kekki, Tuula (2005): Elämyksen hakua vai taloudellinen välttämättömyys? Huumeiden käyttäjien rikollinen toiminta poliisirekistereiden valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 6/2005, 667–677.
- Kekki, Tuula (2004): Poliisin ja Paussin naapurisuhte Sorinkadulla. Poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyö huumeiksymyksissä. Tampere: Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.
- Kinnunen, Arne (2001): Huumausainerikoksiin syyllystneiden rikosura ja sosioekonominen asema. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182.
- Kinnunen, Arne (1996): Isännät, rengit ja pokat. Huumeemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitoksen julkaisuja 133.
- Kivivuori, Janne (2005): Piilorikollisuuden tutkimus. Teoksessa Janne Kivivuori & Venla Salmi: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214.
- Kyvsgaard, Britta (2003): *The Criminal Career*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kääriäinen, Juha (1994): Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja 1/1994. Helsinki: Painatuskeskus.
- Laitinen, Ahti & Nyholm, Marja-Liisa (1995): *Luvaton nuoruus*. Helsinki: Painatuskeskus Oy.
- Lüders, Christian (2004): Where does Crime Prevention Start? In Centre for the Prevention of Youth Crime (toim.): *Prevention of Youth Crime in Germany: Educational Strategies. Trends, Experiences and Approaches*. München: Arbeitsstelle Kinder- und Jugendkriminalitätsprävention, Band 8.
- Makkai, Toni & Payne, Jason (2005): Illicit Drug Use and Offending Histories: A Study of Incarcerated Offenders in Australia. *The Journal of Community and Criminal Justice*. *Probation Journal* 52: 2, 153–168.
- Marttunen, Martti & Kivivuori, Janne (2005): Nuorisoriikollisuus. Teoksessa Rikollisuustilanne 2004. Rikollisuus tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 215.
- Newcomb, Michael D. & Galaif, Elisha R. & Carmona, Jennifer Vargas: The Drug-Crime Nexus in a

- Community Sample of Adults. *Psychology of Addictive Behaviors* 2001 15: 3, 185–193.
- Otero-Lopez, Jose Manuel & Luengo-Martin, Angeles & Miron-Redondo, Lourdes & Carrillo-De-La-Peña, Maria Teresa & Romero-Triñanes, Estrella (1994): An Empirical Study of the Relations Between Drug Abuse and Delinquency Among Adolescents. *The British Journal of Criminology* 34: 4, 459–478.
- Perälä, Jussi (2002): Hidasta ja nopeaa – heroisiin ja amfetamiinin käytön etnografiaa. Teoksessa Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen (toim.): *Huumeiden käyttäjät hyvinvointivaltiossa*. Helsinki: Gaudeamus & Yliopistopaino.
- Piquero, Alex R. & Brame, Robert & Lynam, Donald (2004): Studying Criminal Career. Length Through Early Adulthood Among Serious Offenders. *Crime and Delinquency* 50: 3, 412–435.
- Poliisi vuonna 2004. Poliisin vuosikertomus 2004. [Http://www.poliisi.fi](http://www.poliisi.fi). (Viitattu 31.1.2008.)
- Salmi, Venla (2004): Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta. Helsinkiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 40.
- Salmi, Venla (2005): Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus. Teoksessa Janne Kivivuori & Venla Salmi: *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004*. Teemana sosiaalinen pääoma. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, Helsinki.
- Shover, Neal (1996): *Great Pretenders. Pursuits and Careers of Persistent Thieves*. Colorado: Westview Press.
- Soothill, Keith & Ackerley, Elizabeth & Francis, Brian (2004): Profiles of Crime Recruitment. Changing Patterns over Time. *British Journal of Criminology* 44: 3, 401–418.
- STO (2004): Arjen turvaa. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Helsinki: Sisäasianministeriön julkaisut 44/2004.
- Svensson, Robert (2002): Strategic Offences in the Criminal Career Context. *British Journal of Criminology* 42, 395–411.